

СЕКЦІЯ 4 ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК 811.111:371.315:373.6

АСПЕКТИ ВИЩОЇ ШКОЛИ: НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ІНТЕНСИВНИМИ МЕТОДАМИ

Александров В.М., к. пед. н., доцент,
доцент кафедри викладання другої іноземної мови
Запорізький національний університет

Александрова О.Ф., к. пед. н., доцент,
доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування
Запорізький національний університет

Стаття розглядає нові шляхи покращення процесу навчання професійно-орієнтованої мови, зокрема інтенсивними методами. Підкреслено необхідність активізації навчального процесу з урахуванням комунікативних і професійних потреб різних сфер економіки. Важливими є інновації в навчанні професійно-орієнтованої мови в технічних університетах. Зазначено, що стратегія навчання має бути спрямована на формування таких комунікативних навичок, які будуть використовуватися в майбутніх професійних сферах.

Ключові слова: інтенсивне навчання, професійно-орієнтована англійська мова, комунікативні потреби.

Статья рассматривает новые пути улучшения процесса обучения профессионально-ориентированному языку, в частности, интенсивными методами. Подчеркнута необходимость активизации учебного процесса с учетом коммуникативных и профессиональных потребностей различных сфер экономики. Очень важны инновации в обучении профессионально-ориентированному языку в технических университетах. Отмечено, что стратегия преподавания должна быть направлена на формирование таких коммуникативных навыков, которые будут использоваться в будущих профессиональных сферах.

Ключевые слова: интенсивное обучение, профессионально-ориентированный английский язык, коммуникативные потребности.

Alexandrov V.M., Alexandrova O.F. HIGHER SCHOOL ASPECTS: TEACHING PROFESSIONALLY-ORIENTED ENGLISH LANGUAGE BY INTENSIVE METHODS

The article considers new ways for improving the process of teaching professionally oriented English, particularly through intensive methods. The necessity of activating the educational process and taking into account communicative and professional needs in various economic spheres has been emphasized. Innovations in teaching professionally-oriented language in technical universities are of great importance. It has been noted the teaching strategy should be aimed at forming such communicative skills, which will be used in future professional spheres.

Key words: intensive teaching, professionally oriented English, communicative needs.

Постановка проблеми. На сучасному етапі соціально-економічного розвитку України головним орієнтиром навчання іноземної мови є очевидна професійна спрямованість, що обумовлена особливостями та потребами конкретних спеціальностей. Системи вищої та післядипломної освіти розглядають проблему формування іншомовної комунікативної компетенції як першочергове завдання підготовки фахівців різних галузей вітчизняної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Головними ознаками навчання іноземної мови зі спеціальними цілями стають професійна спрямованість і комунікативна

орієнтованість навчання. Проблема оволодіння іноземною мовою для професійного розвитку та професійної досконалості охоплює фундаментальні положення та принципи психолого-педагогічної та методичної наук: концепції розвитку особистості (Б.Г. Ананьєва, Г.О. Балла, Л.С. Виготського, О.М. Леонтьєва, С.Д. Максименка, С.Л. Рубінштейна); узагальнені положення концепцій професійного розвитку і професіоналізму (Є.О. Климова, А.К. Маркової, А.О. Реана, В.Д. Шадрікова); основні положення сугестивного методу навчання іноземних мов (Г.К. Лозанова; принципи організації інтенсивного іншомовного

навчання за методом активізації резервних можливостей особистості й колективу (Г.О. Китайгородської); концептуальні засади індивідуалізації іншомовного навчання (С.Ю. Ніколаєвої).

Сьогодні в європейських вузах розробляють нові програми для навчання представників різних сфер (юристів, бізнесменів, працівників туристичного бізнесу, медиків тощо) англійської мови – мови міжнародного спілкування. Конкретні потреби фахівців в оволодінні мовою зі спеціальною метою викликають необхідність створення спеціалізованих курсів англійської мови для різних груп спеціалістів з урахуванням специфіки їхньої професійної діяльності та процесу комунікації на ситуативній основі. Такий підхід до навчання іноземних мов зі спеціальними цілями і сьогодні домінує в сучасній зарубіжній методиці.

Розробка нових методик і пошуки шляхів удосконалення підготовки майбутніх спеціалістів у вітчизняних вищих навчальних закладах (далі – ВНЗ) почали запроваджуватися тоді, коли стала зрозумілою необхідність підвищення рівня фахової підготовки. Іноземній професійно-орієнтованій мові у згаданому процесі належить одна із провідних ролей, оскільки практичне володіння нею в умовах сучасного виробництва є обов'язковою передумовою успішної професійної діяльності. Тому виникнення нових напрямків і форм підготовки майбутніх спеціалістів зумовлює уточнення цілей навчання іноземної мови у вищих закладах освіти. Серед вищих закладів освіти, які здійснюють підготовку студентів з іноземної мови, доцільно виділити:

- мовні ВНЗ, що готують спеціалістів, для яких іноземна мова є професією;
- немовні ВНЗ, в яких іноземну мову вивчають для забезпечення комунікативної компетенції майбутніх спеціалістів у професійній сфері;
- ВНЗ із поглибленою підготовкою, де здійснюється додаткова професійна спеціалізована підготовка фахівців з іноземної мови.

Важливо також зробити декілька зауважень щодо значення професійно-орієнтованої англійської мови в такій специфічній галузі, як мова бізнесу. Розвиток нових технологій уможливило необмежене здобуття нової інформації, створюючи великий потенціал для нових форм бізнесу. У наш час професійні потреби щодо якісного володіння іноземними мовами значно поширилися. Водночас йдеться як про самі іноземні мови, так і про потребу нової якості кваліфікації. Здобуття освіти та постійна потреба у тренінгах, що орієн-

товані на структуровану логічну прогресію від базових професійних навичок до вмінь вищого рівня, стали тенденціями безперервного розвитку іноземної компетенції фахівців різних спеціальностей. Зокрема, викладання іноземних мов зі спеціальними цілями поділяється на такі сфери: англійська мова для технічних спеціальностей, для бізнесу й економіки, для спеціальностей соціальної сфери, для спеціалістів інших професій. Кожна сфера поділяється на спеціальності: англійська мова для академічних цілей (тобто науковців зазначеної спеціальності); англійська мова для спеціалістів кожної професії, що належить до конкретного підрозділу.

Постановка завдання. В останні роки особливої популярності набула інтенсивна методика навчання англійської мови. Перші короткострокові курси інтенсивного навчання іноземної мови були створені для навчання дорослих, але згодом така методика була поширена на навчання іноземної мови студентів ВНЗ. Така методика допомагає максимальному зануренню студентів у процес інтерактивного навчання з мінімальним вживанням рідної мови. Серед навчальних прийомів переважають діалогічне спілкування та завдання, які дозволяють кожному студенту відчути себе індивідуальністю й особистістю. Інтенсивний метод є дуже ефективним для форсування навчання спеціалістів професійно-орієнтованої англійської мови з використанням ділової гри, проблемних завдань, проектною методики тощо. Методика інтенсивного навчання передбачає швидке усунення страху щодо процесу спілкування. На думку прихильників методики, людина озброєна стандартним набором граматичних конструкцій і мінімальним лексичним запасом, може легко знайти спільну мову з мешканцями незнайомої їй країни.

Метою статті є висвітлення нових підходів щодо інтенсифікації навчання професійно-орієнтованої англійської мови у вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на відмінності концептуальних підходів до навчання іноземних мов, усі вони мають зважати на соціальне замовлення щодо необхідності формування здатності спеціалістів до адаптації, згідно з вимогами професійної діяльності, в умовах глобалізації економіки й виробництва. Проте замовлення вітчизняної економіки на інженерів, які володіють іноземною професійною компетенцією, залишається незабезпеченим у багатьох аспектах.

Багаторічна практика свідчить про те, що викладачі іноземних мов, зазвичай, не

пов'язують розвиток методики із соціально-економічними змінами, які відбуваються у світі. Сьогодні ефективність системи вищої освіти, зокрема навчання іноземних мов, має вимірюватися її спроможністю охоплювати необхідні сфери і допомагати кожному студенту оволодіти іншомовною комунікативною компетенцією для досягнення професійних цілей. Така компетенція є провідною серед тих, які забезпечують готовність випускників ВНЗ до адаптації та самореалізації в умовах світового ринку праці, що підтверджується дослідженнями в галузі розробки національних стандартів вищої освіти у країнах Європи. Саме тому визначальним напрямком у курсі викладання іноземної мови в немовних ВНЗ, зокрема тих, які готують інженерів, має стати реалізація комунікативного підходу, що передбачає формування у студентів комунікативної компетенції, яка дозволить користуватися набутими навичками та вміннями в майбутній професійній діяльності.

У наш час дослідники продовжують займатися проблемами оволодіння іноземною мовою у професійному контексті, а також вивчати можливості інтенсифікації навчання іноземної мови для досягнення професійних цілей у вищій школі. Дуже важливими є наступність і безперервність на всіх етапах освітнього процесу – початкового, середнього, вищого та післядипломного. Навчання іноземної мови є однією з важливих складових такого процесу. Курс іноземної мови у ВНЗ, який є етапом у системі «середня школа – вища школа – післядипломна освіта», має бути професійно-орієнтованим, а його цілі – зумовлюватися комунікативними і професійними потребами майбутніх спеціалістів. Тому головною метою навчання іноземної мови у ВНЗ немовного профілю, зокрема тих, що готують інженерів, має стати забезпечення комунікативної компетенції студентів у професійній сфері.

Сьогодні вчені продовжують пошуки нових підходів до організації ефективного навчання студентів вищих технічних навчальних закладів і фінансово-економічних спеціальностей університетів професійному спілкуванню, зокрема засобами інтенсивної методики.

У дослідженні В.В. Титової теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено модульно-проектну методику навчання професійно-орієнтованого спілкування студентів I курсу технічних спеціальностей нафтогазового профілю (англійська мова). Запропонована методика органічно поєднує модульний підхід і проектну методику, а також забезпечує комплексний розвиток

спеціалізованої комунікативної компетенції в основних видах професійно-орієнтованої мовленнєвої діяльності (аудіюванні, говорінні, читанні та письмі) [7, с. 19].

Розвиток комунікативних вмінь майбутніх спеціалістів у професійно-орієнтованому контексті передбачає ранню спеціалізацію, врахування спеціальності на всіх етапах навчання іноземної мови. Сприятли зазначеному може модель навчання іноземної мови, що охоплює всі види мовленнєвої діяльності, які з самого початку професійно-орієнтовані на конкретну спеціальність. Наприклад, рання спеціалізація передбачає введення спеціальної лексики вже на самому початку навчання мови.

У найбільш спрощеному вигляді процес формування комунікативних вмінь у немовних вищих навчальних закладах може бути поданий так:

- на першому етапі студенти оволодівають вмінням ставити запитання та формулювати відповіді із програмної тематики, вчать на основі запитань вести коротку бесіду (4–5 хвилин). Студенти також складають монологічні висловлювання у вигляді переказів опрацьованих текстів (побутових, суспільно-політичних, економічних). Робота зі спеціальним текстом зводиться до відповідей на запитання. Крім того, студенти самі ставлять запитання до текстів, розбиваючи їх на смислові абзаци. Для формування навичок аудіювання використовуються прості за змістом тексти;

- на другому етапі студенти ведуть діалог (запитання, відповіді) на основі нового, непідготовленого, але попередньо прочитаного тексту. Монологічне висловлювання складається на основі засвоєної лексики, але за новим текстом. Переказ стає метою позааудиторного читання. Для розвитку вмінь аудіювання використовуються нові за змістом тексти, але такі, що містять знайомий мовний матеріал;

- на третьому етапі значна увага приділяється самостійній роботі студентів із фаховою літературою, для чого упродовж 15–20 хвилин студенти складають повідомлення з усіх засвоєних тем (побутових, професійних).

Комунікативна спрямованість навчального процесу надає пріоритетного значення таким видам мовленнєвої діяльності студентів, як говоріння й аудіювання. Студенти володіють навичками аудіювання, якщо вони правильно розуміють основний зміст нових текстів, побудованих на знайомому мовному матеріалі, легко підтримують діалог, швидко реагуючи на запитання. Студенти вміють говорити іноземною мовою, якщо вони можуть переказати про-

читаний або почутий текст у вигляді монологу, відповіді на будь-яке запитання за текстом, самостійно поставити запитання під час бесіди, зробити невеличке повідомлення за схемою або таблицею. Важливою є також сформованість мовленнєвих вмінь, необхідних для ведення професійно спрямованого спілкування: діалогів, ділових переговорів тощо.

Зміст навчальних завдань завжди має відповідати комунікативним потребам спеціалістів. Для визначення комунікативних потреб спеціалістів немовних факультетів А.Г. Сонгаль вживає поняття «професійно-комунікативне завдання», яке дозволяє, з одного боку, отримати чітке уявлення про характер професійного завдання, а з другого боку, досягти комунікативної цілі, яка реалізується через комунікативні наміри. Це дає можливість співвіднести власні професійні завдання з мовною діяльністю [6, с. 23]. Найважливішим є виробничо-технологічний аспект, пов'язаний з оволодінням специфікою професійної діяльності, що потребує також теоретичної та практичної адаптації викладачів іноземної мови до нової ролі посередників, які зможуть швидко визначити комунікативні потреби інженерів, організувати та підтримати професійні дискусії.

Особливе значення у процесі інтенсивної підготовки майбутніх спеціалістів з іноземної мови в немовних ВНЗ має читання. Питання теорії та практики навчання читання іноземною мовою в немовних вузах детально висвітлені в багатьох дослідженнях. Під зрілим професійно-орієнтованим читанням мають на увазі практичне володіння таким видом мовленнєвої діяльності щодо відповідної галузі. Тобто іншомовне читання має бути засобом одержання інформації з метою її подальшого використання у професійній діяльності. Для навчання читання іноземною мовою у ВНЗ використовуються автентичні науково-технічні тексти. Але, як свідчать дослідження вітчизняних і закордонних вчених, автентичні тексти нечасто використовуються для читання в немовних ВНЗ. Перевага надається підручникам, які містять змодельовані тексти [2, с. 75].

За таких умов найбільш доцільною формою навчання читання стає когнітивно-комунікативна модель. Загальна схема формування когнітивної стратегії у студента під час професійно-орієнтованого читання має такий вигляд: передтекстовий етап, виконання вправ за текстом, післятекстовий етап. Передтекстовий етап починається з актуалізації фонових знань відповідної теми, компресії та трансформації тексто-

вої інформації для створення вторинних текстів. Створення вторинних текстів на базі авторського збагачує концептуальну систему студентів. У такому разі читання трансформується з мети навчання на засіб усвідомлення світу й майбутньої професії [1, с. 29].

Необхідність гармонійного розвитку всіх видів мовленнєвих вмінь вимагає належної уваги до процесу формування навичок і умінь письма, який не повинен обмежуватись лише нотатками та повідомленнями. Н.В. Зінукіна, Г.С. Скуратівська досліджували методи навчання студентів економічних спеціальностей англійської мови професійного письмового спілкування. У їхніх роботах визначено методичні основи керівництва навчальною діяльністю студентів, обґрунтовано і практично розроблено методику навчання написання довідково-інформаційної документації, розроблено словник-мінімум і систему вправ для його засвоєння [3, с. 18; 5, с. 20].

Серед чинників, що негативно впливають на ефективність оволодіння іноземною мовою в немовних ВНЗ, дослідники найчастіше згадують кількісний чинник, тобто незначна кількість годин, передбачених на курс іноземної мови [4, с. 16]. Негативний вплив згаданого чинника можна зменшити, а ефективність навчання іноземною мовою у ВНЗ немовного профілю – певною мірою підвищити завдяки впровадженню додаткових інтенсивних курсів, спрямованих на розвиток необхідних професійно-комунікативних вмінь, що не можуть бути сформовані в межах стандартної програми з іноземної мови. Згадані курси мають бути орієнтовані на задоволення конкретних комунікативних потреб майбутніх інженерів, а потреби, зі свого боку, зумовлювати мету та зміст кожної додаткової дисципліни.

Потреби фахівців в оволодінні іноземною мовою спричиняють створення спеціалізованих курсів для певних груп спеціалістів, беручи до уваги специфіку їхньої професійної діяльності та процесу комунікації на ситуативній основі. Сьогодні курси іноземних мов діють під впливом певних чинників, що негативно позначаються на якості їхньої роботи. Таким чинником, передусім, є відсутність в Україні єдиних стандартів і вимог, яких повинні дотримуватися такі курси, а відтак – і переліку та змісту рівнів володіння мовою, кількості годин, необхідних для досягнення відповідного рівня, офіційно визнаних форм сертифікатів тощо.

Саме тому вищі навчальні заклади працюють над введенням визнаних світових стандартів, що зробили б можливим оволодіння такою мовною кваліфікацією,

яка визнається міністерствами, освітніми інститутами та бізнес-структурами в усьому світі. Нажаль, досвід галузі вищої освіти свідчить про те, що визнання нових стандартів розвитку іноземних мов – процес досить повільний. Нещодавно Європейська Рада визнала необхідність поліпшення прозорості процесу введення нових стандартів, тому що прозорість освітньої політики та планування подальшого розвитку безперервної освіти з чітко визначеними цілями дадуть змогу використати іноземну мову як дієвий інструмент реальної мети. Вища школа, зокрема факультети іноземних мов, мають відігравати провідну роль у розвитку прозорого процесу навчання професійно-орієнтованої іноземної мови в умовах безперервної освіти. Тобто вищі навчальні заклади можуть і повинні, по-перше, постійно працювати над поліпшенням якості специфікацій і дизайну всіх форм навчального процесу (курси, післядипломна освіта, інтенсивне навчання), а по-друге, забезпечити людей, які навчаються, відповідними та якісними документами (сертифікатами або дипломами). Такі специфікації та сертифікати повинні надати чітке уявлення про той процес навчання, в якому була одержана та чи інша кваліфікація. Тобто кваліфікаційні специфікації та вміння можуть і повинні мати прозорий «статистичний» вигляд (їх можна виміряти, порівняти та перевірити).

Висновки з проведеного дослідження. У наш час іноземна мова стає не просто однією з дисциплін навчальних планів немовних ВНЗ, а і засобом формування професійної підготовки майбутніх фахівців, розвиваючи практичні вміння професійної іншомовної комунікації у процесі оволодіння спеціальністю. Стратегічним напрямком, що зумовлює професійну спрямованість навчального процесу у вищій школі, є засвоєння тих знань і умінь, які можуть бути використані в майбутній практичній діяльності. Подальший розвиток теорії та методики навчання іноземних мов у вищій школі

може бути пов'язаний із розробкою нових програм і підручників для професійно-орієнтованого навчання, із моделюванням процесу реальної комунікації в конкретних галузях, відбором необхідного мовного матеріалу для того, щоб звузити діапазон мови до конкретних потреб спеціалістів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барабанова Г.В. Когнітивно-комунікативна модель навчання професійно орієнтованого читання іноземною мовою в немовному вузі / Г.В. Барабанова // *Іноземні мови*. – 2004. – № 1. – С. 29–30.
2. Добровольська Л.В. Читання іншомовної літератури як засіб формування компетенції фахівця / Л.В. Добровольська // *Вісник Одеського державного університету. Серія «Філологія : мовознавство, літературознавство»*. – 1999. – Вип. 4. – С. 73–77.
3. Зінукова Н.В. Навчання студентів-економістів написання англійською мовою довідково-інформаційної документації : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання: германські мови» / Н.В. Зінукова ; Київський національний лінгвістичний університет. – К., 2004. – 18 с.
4. Мьльцева Н.А. Подготовка специалистов со знанием иностранных языков в высших учебных заведениях / Н.А. Мьльцева // *Иностранные языки в школе*. – 2006. – № 7. – С. 11–19.
5. Скуратівська Г.С. Навчання писемного англійського професійного мовлення студентів фінансово-економічних спеціальностей : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання: германські мови» / Г.С. Скуратівська ; Київський національний лінгвістичний університет. – К., 2002. – 20 с.
6. Сонгаль А.Г. Методика обучения профессиональному диалогическому общению на краткосрочных специализированных курсах (английский язык) : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (иностранные языки, профессиональное образование)» / А.Г. Сонгаль ; Московский государственный лингвистический университет. – М., 1991. – 23 с.
7. Тітова В.В. Модульно-проектна методика навчання англійської мови студентів вищих технічних закладів освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання: германські мови» / В. В. Тітова ; Київський національний лінгвістичний університет. – К., 2001. – 19 с.